

50 ANYS

en cartellera

laTuria

1964-2014

VNIVERSITAT ID VALÈNCIA

En el panorama dels mitjans de comunicació del nostre país no és fàcil celebrar mig segle d'existència com el que desitgem compartir al costat de la *Cartelera Turia*.

Moltes de les revistes amb una presència i influència rellevant durant els anys seixanta i setanta no van aguantar els vaivens polítics del pas d'una dictadura a la democràcia i van haver de tancar. Però la *Cartelera Turia* ha sabut mantenir-se i sobreposar-se als canvis de temps no poc convulsos.

Per a alguns, la clau de la seua longevitat cal buscar-la en el seu petit format de butxaca, altres l'associen a la peculiaritat del seu origen perifèric i la periodicitat setmanal. Però, tal vegada la seua major aportació resideix en el fet d'haver entès la cultura com un tot. En les seues pàgines es barregen temes tan diferents com el cinema, la gastronomia, el teatre, la política, la música o l'erotisme.

Contemplada des de la perspectiva periodística, la *Cartelera Turia* reuneix dos elements diferenciats i aparentment contradictoris: un component popular que entronca amb la tradició valenciana de la premsa satírica, d'una banda, i un vessant cultural minoritari o d'avantguarda, que la porta a conrear gèneres periodístics i seccions en què no amaguen una actitud burleta i crítica respecte als poders fàctics, per un altre cantó.

En l'actualitat es tendeix a considerar la cultura dels emprenedors com si fóra expressió exclusiva del temps present. La història, però, ens mostra exemples de joves ben preparats que es van embarcar en iniciatives innovadores i alternatives a l'*statu quo* de l'època des de diferents camps de la cultura. La *Cartelera Turia* no podria entendre's sense l'impuls d'uns joves formats a les aules universitàries i en les sessions dels cineclubs de l'època, on van aprendre a esquivar els límits de la cultura oficial i a emprendre projectes no exempts de dificultats.

Un dels segells d'identitat d'aquesta publicació és sens dubte la seua potent i atractiva imatge visual, resumida especialment en les portades però també en les pàgines interiors. I és que, des de la darrerria dels anys seixanta hi han col·laborat artistes plàstics, dissenyadors gràfics, dibuixants i il·lustradors, amb unes aportacions que mereixen figurar en un lloc destacat del grafisme en general.

Amb motiu del cinquantenari del setmanari, la Universitat de València ha volgut tornar a reunir en aquesta exposició creadors que hi van fer portades. Però en aquesta trobada, que també vol mirar al futur, hi participen artistes i dissenyadors més joves que ocupen ja una posició rellevant en el panorama de la creativitat artística. Sense la inestimable col·laboració de tots ells, aquesta exposició no hauria tingut lloc, cosa per la qual volem agrair-los la col·laboració i el suport.

Amb aquesta exposició, *50 anys en cartellera. La Turia 1964-2014*, al costat d'altres iniciatives entorn del cinquantenari de la *Cartelera Turia*, acollides al Centre Cultural La Nau, la Universitat de València

vol expressar la seua reconeixença a la trajectòria d'aquesta publicació. Així mateix, des del compromís amb la cultura i la societat valenciana, vol oferir una radiografia de la creació contemporània més compromesa en el segle XXI.

Esteban Morcillo Sánchez

Rector de la Universitat de València

Antonio Ariño Villarroya

Vicerector de Cultura i Igualtat

En el panorama de los medios de comunicación de nuestro país no es fácil celebrar medio siglo de existencia como el que deseamos compartir junto a la *Cartelera Turia*.

Muchas de las revistas con una presencia e influencia relevante durante los años sesenta y setenta, no aguantaron los vaivenes políticos del paso de una dictadura a la democracia y tuvieron que echar el cierre. Pero la *Cartelera Turia* ha sabido mantenerse y sobreponerse a los cambios de tiempos no poco convulsos.

Para algunos, la clave de su longevidad hay que buscarla en su pequeño formato de bolsillo, otros la asocian a la peculiaridad de su origen periférico y periodicidad semanal. Pero, tal vez su mayor aportación resida en el hecho de haber entendido la cultura como un todo. En sus páginas se mezclan temas tan diferentes como el cine, la gastronomía, el teatro, la política, la música o el erotismo.

Contemplada desde la perspectiva periodística, la *Cartelera Turia* reúne dos elementos diferenciados y aparentemente contradictorios: un componente popular que entronca con la tradición valenciana de la prensa satírica, por un lado, y una vertiente cultural minoritaria o de vanguardia, que le lleva a cultivar géneros periodísticos y secciones en los que no esconden una actitud burlona y crítica hacia los poderes fácticos, por otro.

En la actualidad se tiende a considerar la cultura de los emprendedores como si fuera expresión exclusiva del tiempo presente. La historia, sin embargo, nos muestra ejemplos de jóvenes bien preparados que se embarcaron en iniciativas innovadoras y alternativas al *statu quo* de la época desde diferentes campos de la cultura. La *Cartelera Turia*, no podría entenderse sin el impulso de unos jóvenes formados en las aulas universitarias y en las sesiones de los cineclubs de la época, donde aprendieron a sortear los límites de la cultura oficial y a emprender proyectos no exentos de dificultades.

Uno de los sellos de identidad de esta publicación es sin duda su potente y atractiva imagen visual, resumida especialmente en sus portadas pero también en sus páginas interiores. Y es que, desde finales de los años sesenta han colaborado artistas plásticos, diseñadores gráficos, dibujantes e ilustradores, cuyas aportaciones merecen figurar en un lugar destacado del grafismo en general.

Con motivo del cincuentenario del semanario, la Universitat de València ha querido volver a reunir en esta exposición a creadores que realizaron portadas para el mismo. Pero en este encuentro, que también quiere mirar al futuro, participan artistas y diseñadores más jóvenes que ocupan ya una posición relevante en el panorama de la creatividad artística. Sin la inestimable colaboración de todos ellos esta exposición no hubiera tenido lugar, por lo que queremos agradecer su colaboración y su apoyo.

Con esta exposición, *50 años en cartelera. La Turia 1964-2014*, junto a otras iniciativas en torno al cincuentenario de la *Cartelera Turia*, acogidas en el Centre Cultural La Nau, la Universitat de

València quiere expresar su reconocimiento a la trayectoria de esta publicación. Así mismo, desde el compromiso con la cultura y la sociedad valenciana, quiere ofrecer una radiografía de la creación contemporánea más comprometida en el siglo XXI.

Esteban Morcillo Sánchez

Rector de la Universitat de València

Antonio Ariño Villarroya

Vicerrector de Cultura e Igualdad

Per als qui formem la “gran família” de la *Cartelera Turia* constitueix una gran satisfacció poder compartir el cinquantè aniversari amb creadors i artistes que avui són un referent tant en el panorama nacional com internacional. Poder gaudir de les seues propostes artístiques en l'exposició *50 anys en cartel·lera. La Turia, 1964-2014* és un altre dels al·licients que ens encoratgen a continuar en la tasca.

Arribar a aquest moment ha sigut possible per l'afany de moltes persones. En primer lloc, de Miguel Zamit, per la seua iniciativa de promoure una guia d'espectacles a València, que van dotar d'interessants continguts cinematogràfics quatre universitaris cinèfils: Enrique Pastor, José Aibar, Julio Guardiola i Manuel Mantilla, junt a l'inestimable col·laboració de Pilar Ausina. També perquè José Vanaclocha, que es va incorporar al final de 1964 a la publicació, n'ha mantingut durant diverses dècades la continuïtat. I, sense cap mena de dubte, per les aportacions dels diferents equips de redacció i de nombrosíssims col·laboradors que han omplert les seues pàgines de bones crítiques, articles, entrevistes, reflexions... I, així i tot, res d'això no hauria vist la llum sense l'equip administratiu i tècnic que ha treballat diàriament perquè la *Turia* no faltara a la cita setmanal amb els lectors i lectores, sempre fidels a la nostra publicació, des de l'acord o la discrepància.

Però l'exposició *50 anys en cartel·lera. La Turia, 1964-2014*, no s'hauria dut a terme sense el compromís de la Universitat de

València, que, per mitjà del Vicerectorat de Cultura i Igualtat, ha donat suport al projecte des del principi. El nostre agraïment, doncs, a la institució universitària que, a més de generar i transmetre coneixement i ciència al llarg de més de cinc segles, també ha sabut connectar amb la societat mitjançant la cultura. I reconeixença, en fi, a la gran tasca que fa el Centre Cultural La Nau, amb una programació en què aplega el rigor i l'oci, la reflexió i el compromís, el pensament crític i el gaudi de la cultura en les seues múltiples manifestacions. Actualment s'ha convertit en un dels focus més enriquidors i dinàmics de la ciutat de València. Per això no dubtarem a atorgar-li el guardó a la Millor Contribució Cultural en el marc dels XXII Premis Turia, el 2013.

Aquesta mostra col·lectiva no s'hauria materialitzat tampoc sense la generosa col·laboració d'artistes plàstics, dibuixants i dissenyadors gràfics que s'han abocat d'una manera desinteressada mitjançant la presentació de les seues obres. Alguns ja havien realitzat portades per a la publicació en algun moment de la seua història; altres han sigut objecte de la coberta com a reconeixement al seu treball artístic, i un tercer grup d'artistes més joves han volgut participar en la commemoració d'aquesta trobada per la seua complicitat amb el projecte. I tots, tots, mirant cap al futur i expressant-se amb els llenguatges que millor els identifiquen, a través d'unes obres en les quals es donen la mà la qualitat artística, la crítica i la denúncia, la ironia i l'hedonisme. Un univers en què ens sentim propers. A tots ells i elles, moltíssimes gràcies. Amb el seu permís, el treball realitzat serà portada de la *Cartelera Turia* en els mesos vinents. Així mateix, el nostre agraïment al crític d'art Manuel García, que des de finals dels anys setanta ha facilitat un nexde de col·laboració entre la *Turia* i el món de les arts plàstiques.

Produeix una gran emoció sentir-nos tan ben acompanyats i ens ajuda a continuar endavant amb empena, força i optimisme. Encara que fem nostre el lúcid lema de Groucho Marx: "Partint del no-res hem aconseguit els més alts cims de la misèria", no pensem aflijar en l'afany de posar-nos al dia en les noves tecnologies de la informació, sense deixar de ser presents com a edició impresa.

Com va escriure el mestre Manuel Vázquez Montalbán amb motiu del vint-i-cinquè aniversari de la *Cartelera Turia* (*El País*, 17-4-1989): "Si mai s'obre un museu de la premsa escrita espanyola, la *Cartelera Turia* mereix una vitrina a banda. Va saber succeir-se a si mateixa i conservar la cara a pesar de les ganexes que molts han tingut i tenen de trencar-li-la". Vint-i-cinc anys després, continuem al tall, Manolo.

Vicente Vergara

Director de la Cartelera Turia

Para los que formamos “la gran familia” de la *Cartelera Turia*, supone una gran satisfacción poder compartir el 50 aniversario con creadores y artistas que hoy son un referente tanto en el panorama nacional como internacional. Poder disfrutar de sus propuestas artísticas en la exposición *50 anys en cartellera. La Turia, 1964-2014*, es otro de los alicientes que nos alientan a continuar en la tarea.

Llegar a este momento ha sido posible por el empeño de muchas personas. En primer lugar Miguel Zamit, por su iniciativa de promover una guía de espectáculos en Valencia, que dotaron de interesantes contenidos cinematográficos cuatro universitarios cinéfilos: Enrique Pastor, José Aibar, Julio Guardiola y Manuel Mantilla, junto a la inestimable colaboración de Pilar Ausina. También porque José Vanaclocha, que se incorporó a finales de 1964 a la publicación, mantuvo durante varias décadas la continuidad de la misma. Y, sin lugar dudas, por las aportaciones de los diferentes equipos de redacción y numerosísimos colaboradores que han llenado sus páginas de buenas críticas, artículos, entrevistas, reflexiones...Y, sin embargo, nada de esto hubiera visto la luz sin el equipo administrativo y técnico que ha trabajado diariamente para que la *Turia* no faltase a la cita semanal con los lectores y lectoras, siempre fieles a nuestra publicación, desde el acuerdo o la discrepancia.

Pero la exposición *50 anys en cartellera. La Turia, 1964-2014*, no se habría llevado a cabo sin el compromiso de la Universitat de

València que, a través del Vicerrectorado de Cultura e Igualdad, apoyó el proyecto desde el principio. Nuestro agradecimiento, pues, a la institución universitaria que, además de generar y transmitir conocimiento y ciencia a lo largo de más de cinco siglos, también ha sabido conectar con la sociedad mediante la cultura. Y reconocimiento, en fin, a la gran labor que realiza el Centre Cultural La Nau, con una programación en la que se aúna el rigor y el ocio, la reflexión y el compromiso, el pensamiento crítico y el disfrute de la cultura en sus múltiples manifestaciones. Actualmente se ha convertido en uno de los focos más enriquecedores y dinámicos de la ciudad de Valencia. Por ello no dudamos en otorgarle el galardón a la *Millor Contribució Cultural* en el marco de los XXII Premis Turia, en 2013.

Esta muestra colectiva tampoco se habría materializado sin la generosa colaboración de artistas plásticos, dibujantes y diseñadores gráficos que se han volcado de una forma desinteresada mediante la presentación de sus obras. Algunos ya habían realizado portadas para la publicación en algún momento de su historia, otros han sido objeto de la cubierta como reconocimiento a su trabajo artístico, y un tercer grupo de artistas más jóvenes han querido participar en la conmemoración de este encuentro por su complicidad con el proyecto. Y todos, todos, mirando hacia el futuro y expresándose con los lenguajes que mejor los identifican, a través de unas obras en las que se dan la mano la calidad artística, la crítica y la denuncia, la ironía y el hedonismo. Un universo en el que nos sentimos próximos. A todos ellos y ellas, muchísimas gracias. Con su permiso, el trabajo realizado será portada de la *Cartelera Turia* en los próximos meses. Asimismo, nuestro agradecimiento al crítico de arte Manuel

García, que desde finales de los años setenta facilitó un nexo de colaboración entre la *Turía* y el mundo de las artes plásticas. Produce una gran emoción sentimos tan bien acompañados y nos ayuda a seguir adelante con empuje, fuerza y optimismo. Aunque hacemos nuestro el lúcido lema de Groucho Marx "Partiendo de la nada hemos alcanzado las más altas cumbres de la miseria", no vamos a cejar en el empeño de ponernos al día en las nuevas tecnologías de la información, sin dejar de estar presentes como edición impresa.

Como escribió el maestro Manuel Vázquez Montalbán con motivo del 25 Aniversario de *la Cartelera Turia* (*El País*. 17-4-1989): "Si alguna vez se abre un museo de la Prensa escrita española, *Cartelera Turia* merece una vitrina aparte. Supo sucederse a sí misma y conservar la cara a pesar de las ganas que muchos han tenido y tienen de rompérsela". Veinticinco años después, en ello seguimos, Manolo.

Vicente Vergara

Director de la Cartelera Turia

50 anys en cartellera. La Turia 1964-2014

50 anys en cartellera representa la contribució al cinquantenari de la *Cartelera Turia* des del territori de les arts visuals. Presenta les obres de mig centenar de creadors de diverses generacions, tendències i disciplines al costat d'una selecció de portades i exemplars de la revista.

La *Cartelera Turia* és un projecte cultural que va nàixer el 1964, a contracorrent de la política i de la cultura oficial del franquisme, en una València que no es resignava a la seua condició de ciutat encara trista i grisa. Va ser impulsat per joves universitaris amb vocació d'intervenir culturalment en la societat valenciana per mitjà d'una petita revista d'informació i crítica d'espectacles.

Durant el seu mig segle d'existència ha acudit puntualment a la cita setmanal amb els seus lectors, a vegades defugint amenaces polítiques de tancament pel seu caràcter irreverent i/o subversiu i la seua falta de complaença amb el poder establert. Va resultar incòmoda a la dictadura pel seu to crític i pel tractament dels temes aleshores considerats tabú, però va saber compartir amb els lectors la possibilitat de fer noves lectures de la realitat del moment, mitjançant la mordacitat i el sentit de l'humor. Amb l'adveniment de la democràcia, la publicació va mantenir el seu esperit crític, inconformista i incisiu sobre l'*establishment* cultural i polític.

Va començar anomenant-se *El Turia*, masculí singular, i amb un enfocament en la informació i la crítica cinematogràfica, però

prompte es va obrir a altres arts i expressions culturals i va transformar el gènere de la seua identitat en substantiu femení per convertir-se en la *Turia*, com és coneguda col·loquialment.

Des de l'anàlisi periodística, en la cartellera conviuen dos elements diferenciats i aparentment contradictoris: un component popular que entronca amb la tradició valenciana de la premsa satírica i un vessant cultural minoritari o d'avantguarda. El seu caràcter de premsa satírica ha portat la publicació a mantenir una actitud burlesca amb els poders fàctics i a conrear en les seues pàgines gèneres periodístics iconoclastes, com les necrològiques d'actualitat o les exclusives inventades.

Una de les claus de la seua longevitat radica en l'ús de la sàtira i el sentit de l'humor com a recurs per a abordar els profunds canvis registrats en la cultura i la societat valencianes durant el mig segle que la cartellera està al carrer. Però tal vegada la seua major aportació resideix en el fet d'haver entès la cultura com un tot, conjuminant temes tan diferents com el cinema, la gastronomia, el teatre, la política, la música o el sexe, i des de fa diversos anys, també han incorporat l'anomenada cultura brossa o noves seccions relacionades amb l'ecologia i el còmic, entre altres.

Però la *Turia* no destaca només pel seu contingut, sinó també per la qualitat de la seua proposta gràfica. Des de les portades fins a la tipografia, passant per les il·lustracions de les pàgines interiors o les vinyetes d'humor gràfic, tots els elements visuals de la revista estan tractats amb cura.

Els seus responsables veieren prompte que per tal que una petita publicació de butxaca com la seua no passara desapercibuda als seus potencials lectors, calia potenciar una identitat visual potent, coherent i en sintonia amb les tendències estètiques contemporànies. A tal fi, han comptat amb la complicitat de

dissenyadors gràfics, il·lustradors, historietistes, publicistes, així com també de pintors, la contribució dels quals, ha sigut decisiva en la imatge de modernitat de la revista.

Aquests col·laboradors, amb unes aportacions que formen part ja de la història visual del setmanari, excepte els que ens van deixar massa prompte, tornen a comparèixer en aquesta exposició commemorativa a què generosament han volgut sumar-se. Ho fan acompanyats d'un nombrós grup d'artistes més joves, que, malgrat no haver tingut relació directa amb la revista, en coneixen la trajectòria i han acceptat amb gust la invitació de participar en aquesta mostra. En total, són cinquanta-dos artistes representatius de la riquesa i varietat de generacions, discursos i tendències que conviuen en la creació actual. Cal assenyalar, respecte a això, la important presència d'artistes dones, reflex del seu puixant protagonisme, en qualitat i quantitat, en l'escena artística d'aquestes darreres dècades.

Complir cinquanta anys convida al balanç i a aquesta finalitat obeeix la selecció de portades històriques i exemplars que s'exhibeixen en la mostra. Però, com recordava l'actual director del setmanari, Vicente Vergara, en la carta d'invitació als artistes que hi participen, "lluny d'embarcar-nos en un exercici buit, de nostàlgia historicista, aquest projecte ve marcat per una orientació de futur, perquè, com diu el nostre admirat Woody Allen, el futur és el temps en què viurem la resta de la nostra vida".

Cadascun dels artistes convocats s'ha aproximat a la celebració del cinquantenari des del seu personal univers creatiu, les seues pròpies inquietuds i necessitats expressives. La majoria hi concorre amb una obra creada *ex professo*, si bé alguns han reprès treballs preexistents concordes amb l'esperit de la convocatòria.

En l'exposició s'exhibeixen obres produïdes amb les eines tradicionals de l'era analògica, altres creades mitjançant instruments digitals i un tercer grup d'obres híbrides que fusionen tots dos sistemes. Totes han sigut realitzades en un format proporcional al de la *Cartelera Turia*, vist que en un futur hi seran portada.

Contemplades des de la seua singularitat, cadascuna de les obres presents en l'exposició porta l'empremta del seu autor, revela les seues cerques formals, les seues preocupacions i el seu punt de vista, conforma un relat diferenciat i únic. Posades en comú, entaulen diàlegs encreuats que enriqueixen el seu significat i hi afegeixen matisos inèdits.

L'exposició desplega un amplíssim i heterogeni ventall de temes, enfocaments i intencions entre les quals es poden distingir algunes coincidències. Així, un nombrós grup de creadors introdueixen el grafisme de la xifra 50, els anys que compleix la publicació, en la superfície del quadre. En altres casos, la celebració de l'aniversari és més indirecta, amb al·lusions a les ressonàncies aquàtiques que el nom del setmanari evoca, homenatges a seccions de la revista o mitjançant jocs de paraules.

El sexe no podia faltar tampoc a aquesta cita, vist que és notòria la falta de prejudicis amb què la cartellera aborda aquesta qüestió, ja siga en les seues portades, ja siga en les seues pàgines interiors.

L'amor incondicional al cinema és el motor propulsor de la *Turia* des del seu primer número, el seu tret més característic. No cal estranyar-se, doncs, que el setè art aglutine temàticament un bon grapat d'obres i subratlle, així, la inapreciable contribució del setmanari a la formació d'una cultura cinèfila a la ciutat.

Així mateix, destaca la forta càrrega de crítica social i política present en un bon grapat d'obres. La destrucció de la natura, la

violència, la corrupció, el fanatisme, l'especulació, però també la necessitat de lluitar i resistir, són alguns dels assumptes plantejats.

Però la denúncia, la protesta, la reflexió o el pensament no estan barallats amb l'humor. La *Turia* en constitueix una bona prova i d'ací ve que l'humor siga el camí triat per un significatiu nombre d'artistes per a retre homenatge a la revista.

Bé es pot dir, en qualsevol cas, que en aquesta pluralitat exhibida en els diferents treballs batega una voluntat comuna de reconeixença de la *Cartelera Turia* i del que aquesta significa, i imprimeix un to especial a l'exposició que connecta amb els principis que van il·luminar els orígens de la publicació, dirigits a trobar un món més lliure i habitable.

Les obres que avui podem contemplar a la Sala Acadèmia de la Universitat de València conviden a la reflexió, al somriure o al qüestionament, però no mai a la indiferència. Posades en comú, irradien totes emoció, compromís, risc i una inspiració extraordinària. Les mateixes qualitats que distingeixen la publicació el mig segle de la qual celebren.

Per molts anys, *Cartelera Turia!*

Mila Belinchón i Antonia Picazo

50 años en cartelera. La Turia 1964-2014

50 años en cartelera supone la contribución al cincuentenario de la *Cartelera Turia* desde el territorio de las artes visuales. Presenta las obras de medio centenar de creadores de varias generaciones, tendencias y disciplinas junto a una selección de portadas y ejemplares de la revista.

La *Cartelera Turia* es un proyecto cultural que nació en 1964, a contracorriente de la política y de la cultura oficial del franquismo, en una Valencia que no se resignaba a su condición de ciudad todavía triste y gris. Fue impulsado por jóvenes universitarios con vocación de intervenir culturalmente en la sociedad valenciana a través de una pequeña revista de información y crítica de espectáculos.

Durante su medio siglo de existencia ha acudido puntualmente a la cita semanal con sus lectores, sorteando en ocasiones amenazas políticas de cierre por su carácter irreverente y/o subversivo y su falta de complacencia con el poder establecido. Resultó incómoda a la dictadura por su tono crítico y por el tratamiento de los temas entonces considerados tabú, pero supo compartir con los lectores la posibilidad de hacer nuevas lecturas de la realidad del momento, mediante la mordacidad y el sentido del humor. Con el advenimiento de la democracia, la publicación mantuvo su espíritu crítico e inconformista e incisivo sobre el *establishment* cultural y político.

Comenzó llamándose *El Turia*, masculino singular, y enfocado a la información y crítica cinematográfica, aunque pronto se abrió a otras artes y expresiones culturales y transformó el género de su identidad en sustantivo femenino convirtiéndose en *la Turia*, como es conocida coloquialmente.

Desde el análisis periodístico, en la cartelera conviven dos elementos diferenciados y aparentemente contradictorios: un componente popular que entronca con la tradición valenciana de la prensa satírica y una vertiente cultural minoritaria o de vanguardia. Su carácter de prensa satírica ha llevado a la publicación a mantener una actitud burlesca con los poderes fácticos y a cultivar en sus páginas géneros periodísticos iconoclastas como las necrológicas de actualidad o las exclusivas inventadas.

Una de las claves de su longevidad radica en el uso de la sátira y el sentido del humor como recursos para abordar los profundos cambios registrados en la cultura y la sociedad valencianas durante el medio siglo que la cartelera lleva en la calle. Pero, tal vez, su mayor aportación resida en el hecho de haber entendido la cultura como un todo, aunando temas tan diferentes como el cine, la gastronomía, el teatro, la política, la música o el sexo y, desde hace varios años, también han incorporado la llamada cultura basura o nuevas secciones relacionadas con la ecología y el comic, entre otras.

Pero la *Turia* no destaca solo por su contenido, sino también por la calidad de su propuesta gráfica. Desde las cubiertas a la tipografía, pasando por las ilustraciones de las páginas interiores o las viñetas de humor gráfico, todos los elementos visuales de la revista están cuidados con esmero.

Sus responsables vieron pronto que para que una pequeña publicación de bolsillo como la suya no pasara desapercibida a sus

potenciales lectores, había que hacer hincapié en una identidad visual potente, coherente y en sintonía con las tendencias estéticas contemporáneas. Para ello, han contado con la complicidad de diseñadores gráficos, ilustradores, historietistas, publicistas, así como de pintores cuya contribución ha sido decisiva en la imagen de modernidad de la revista.

Estos colaboradores, cuyas aportaciones forman parte ya de la historia visual del semanario, salvo los que nos dejaron demasiado pronto, vuelven a comparecer en esta exposición conmemorativa a la que generosamente han querido sumarse. Lo hacen acompañados de un nutrido grupo de artistas más jóvenes que, a pesar de no haber tenido relación directa con la revista, conocen su trayectoria y han aceptado con gusto la invitación de participar en esta muestra. En total, son 52 artistas representativos de la riqueza y variedad de generaciones, discursos y tendencias que conviven en la creación actual. Cabe señalar, a este respecto, la importante presencia de artistas mujeres en la misma, reflejo de su pujante protagonismo, en cuanto a calidad y cantidad, en la escena artística de estas últimas décadas.

Cumplir 50 años invita al balance y a esta finalidad obedece la selección de portadas históricas y ejemplares que se exhiben en la muestra. Pero, como recordaba el actual director del semanario, Vicente Vergara, en la carta de invitación a los artistas participantes en la misma, "lejos de embarcarnos en un vano ejercicio de nostalgia historicista, este proyecto viene marcado por una orientación de futuro, porque como dice nuestro admirado Woody Allen, el futuro es el tiempo en el que viviremos el resto de nuestra vida".

Cada uno de los artistas convocados se ha aproximado a la celebración del cincuentenario desde su personal universo creati-

vo, sus propias inquietudes y necesidades expresivas. La mayoría concurre con una obra creada ex profeso para la misma, si bien algunos han retomado trabajos preexistentes acordes con el espíritu de la convocatoria.

En la exposición se exhiben obras producidas con las herramientas tradicionales de la era analógica, otras creadas mediante instrumentos digitales y un tercer grupo de obras híbridas que fusionan ambos sistemas. Todas ellas están realizadas en un formato proporcional al de la *Cartelera Turia* puesto que en un futuro serán portada de la misma.

Contempladas desde su singularidad, cada una de las obras presentes en la exposición lleva la impronta de su autor, revela sus búsquedas formales, sus preocupaciones y su punto de vista, conforma un relato diferenciado y único. Puestas en común, entrecruzan diálogos que enriquecen su significado y les añaden matices inéditos.

La exposición despliega un amplísimo y heterogéneo abanico de temas, enfoques e intenciones entre las que se pueden distinguir algunas coincidencias. Así, un nutrido grupo de creadores introducen el grafismo del número 50, los años que cumple la publicación, en la superficie del cuadro. En otros casos, la celebración del aniversario es más indirecta, con alusiones a las resonancias acuáticas que el nombre del semanario evoca, homenajes a secciones de la revista, o mediante juegos de palabras.

El sexo tampoco podía faltar a esta cita pues es notoria la falta de prejuicios con que la cartelera aborda esta cuestión ya sea en sus portadas, ya sea en sus páginas interiores.

El amor incondicional al cine es el motor propulsor de la *Turia* desde su primer número, su rasgo más característico. No es de extrañar, pues, que el séptimo arte aglutine temáticamente un buen

puñado de obras subrayando, así, la inapreciable contribución del semanario a la formación de una cultura cinéfila en la ciudad.

Así mismo, destaca la fuerte carga de crítica social y política presente en un buen número de obras. La destrucción de la naturaleza, la violencia, la corrupción, el fanatismo, la especulación, pero también la necesidad de luchar y resistir, son algunos de los asuntos planteados.

Pero la denuncia, la protesta, la reflexión o el pensamiento no están reñidos con el humor. La *Turia* constituye una buena prueba de ello, de ahí que el humor sea el camino elegido por un significativo número de artistas para rendir tributo a la revista.

Cabe decir, en cualquier caso, que en esta pluralidad exhibida en los diferentes trabajos late una voluntad común de reconocer a la *Cartelera Turia* y lo que esta significa. Ello imprime un tono especial a la exposición que conecta con los principios que alumbraron los orígenes de la publicación, dirigidos a buscar un mundo más libre y habitable.

Las obras que hoy podemos contemplar en la Sala Acadèmia de la Universitat de València invitan a la reflexión, la sonrisa o el cuestionamiento, pero nunca a la indiferencia. Puestas en común, irradian todas ellas emoción, compromiso, riesgo y una inspiración extraordinaria. Las mismas cualidades que distinguen a la publicación cuyo medio siglo celebran.

¡Larga vida a la *Cartelera Turia*!

Mila Belinchón y Antonia Picazo

Crear imatge, fer història. Breu recorregut per les portades de la *Cartelera Turia*

Fer balanç de les portades de *Cartelera Turia* des del seu origen, fa mig segle, fins als nostres dies no és tasca fàcil, ja que les imatges creades per diversos artistes i professionals del disseny gràfic per a aquest setmanari de cultura i espectacles de la capital valenciana han sigut prou creatives i heterodoxes per a parlar d'una estètica comuna de les seues cobertes.

El nexa comú seria la grandària de la publicació, la temàtica del periòdic i la llibertat total que han tingut els col·laboradors gràfics per a realitzar les portades d'aquesta revista.

La primera dada a assenyalar en aquesta història seria el perfil del primer número, definit per la capçalera de la publicació, el recurs fotogràfic referit a les Torres de Quart i les característiques tipogràfiques d'una senzilla guia de cinema que en aquells dies a penes tenia competència en aquesta ciutat.

Des d'aleshores fins avui han transcorregut moltes històries, diversos directors –Salvador Chanzà, Pilar Izquierdo, José Vana-clocha i Vicente Vergara– i tants col·laboradors que resulta difícil definir la millor etapa d'aquest setmanari.

Fer balanç de l'estètica de la *Cartelera Turia* des del seu primer número, fa mig segle, amb una sòbria portada a dues tintes, fins a la recent portada del 50è aniversari, amb una proposta així mateix a dues tintes, amb un logo dinàmic i festiu per a una publicació

que somriu a la vida a la manera de Groucho Marx resulta, insistim, complex.

El vincle periodístic de la publicació com a setmanari informatiu d'espectacles ha fet que la *Cartelera Turia* haja publicat tot tipus de portades. Algunes, preferentment dedicades al cinema, i moltes altres, referides a l'actualitat artística, musical, teatral, etc.

Aconseguir una bona imatge de la revista ha sigut, sense cap dubte, un dels reptes dels diversos directors i una de les apostes dels diferents col·laboradors gràfics, als quals s'han sumat, ara i adés, propostes d'obres d'art que han complit el seu paper.

Fer notori un periòdic de grandària de butxaca competint amb tantes publicacions sorgides, per posar un exemple, des de la Transició fins als nostres dies, ha sigut un altre dels reptes que els diversos col·laboradors gràfics han anat, setmana a setmana, resolent.

En fi, assenyalar algunes consecucions gràfiques en diverses portades entre més de dues mil sis-cents i escaig revistes publicades en mig segle seria l'objecte d'aquest text iniciat, per cert, a la vora del Mediterrani i finalitzat a la vall de l'Anàhuac, a l'ombra de l'Ajusco i sota les primeres pluges torrencials del tròpic asteca, i alguna tremolor d'aquesta primavera.

Artistes per a una cartellera

El disseny de les portades de la *Cartelera Turia* s'ha fet indistintament per mitjà de dissenyadors gràfics, dibuixants, pintors o per encàrrecs a artistes o propostes des del col·laborador d'art que, segons l'actualitat, suggeria motius plàstics per a aquesta publicació.

La pluralitat de propostes ha fet possible que des de fa diverses dècades fins als nostres dies hagen signat portades de la *Cartelera*

Turia una sèrie d'artistes com Pepe Bonache, Miguel Calatayud, García Puche, Rafa Gassent, Víctor Lahuerta, Daniel Torres, Ortifus, Ramírez Blanco, Paco Roca, Unión Gráfica, Joan Verdú, José García Poveda, Lina Vila, etc.

Si a totes aqueixes aportacions se suma la reproducció en portada d'obres d'art d'artistes valencians com Andreu Alfaro, Rafael Armengol, Manuela Ballester, Artur Ballester, Manuel Boix, Carmen Calvo, Javier Calvo, Joan Cardells, Victoria Civera, Artur Heras, Manuel Hernández Mompó, José Irazo Almonacid, Francesc Jarque, Xavier Mariscal, Rafael Martí Quinto, Joaquim Michavila, Miquel Navarro, Ramírez Blanco, Josep Renau, Jordi Teixidor, Joan Antoni Toledo, Manolo Valdés, Joan Verdú, etc., podríem afirmar que aquesta publicació ha estat sempre atempta a la tasca artística creativa de la capital valenciana.

Però aquesta llista d'artistes seria una succinta síntesi del discurs plàstic de la publicació si no citàrem, així mateix, artistes internacionals, l'obra dels quals ha il·lustrat, en un moment donat, la *Cartelera Turia*. Aquest seria el cas d'artistes com Eduardo Arroyo, Ramón Gaya, Julio González, John Heartfield, Raúl Martínez, Joan Miró, Robert Mapplethorpe, Giangiacomo Spadari, Antoni Tàpies, Juan Uslé, etc. En uns casos eren reproduccions de les obres dels artistes i en altres, obres per encàrrec per a la publicació.

De tots els artistes citats caldria esmentar el fet emblemàtic d'un parell de portades del fotògraf nord-americà Robert Mapplethorpe que van il·lustrar la primera mostra personal a la Galeria Charpa (1986) i l'última mostra institucional a la Sala Parpalló (1999).

En el primer cas es reproduïa l'obra *Man in Polyester Suit* (1980). En el segon cas es reproduïa l'obra *Cock & Gun* (1982). En la primera portada s'evocava, en un pla mitjà, un home de color elegantment vestit amb un vestit gris i la bragueta oberta que mostrava,

flàccid, un penis de grans dimensions. En la segona portada es reproduïa, així mateix en un pla mitjà, un altre home de color, amb el penis erecte a l'altura d'un amenaçador revòlver.

Les reaccions van ser diverses i l'impacte visual de la cartellera va ser diferent. A la Galería Charpa, li va servir de suport a l'espai recentment creat en l'escena artística local. A la Sala Parpalló, de la Diputació de València, li generà certs problemes d'imatge. En un cas era la promoció del fotògraf nord-americà que havia descobert el galerista Fernando Vijande, de Madrid, i que facilitava aqueixa mostra a una jove galeria d'art valenciana. En un altre cas era l'aposta del crític d'art i director de la Sala Parpalló per un fotògraf de moda i transgressor de la fotografia en ús, des d'una institució governada per la dreta local, que va obligar el director de l'espai a posar un anunci a l'entrada de la sala que les fotos "podien ferir la sensibilitat dels espectadors". Ambdues vegades en algun comerç local es venia la *Cartelera Turia* cap avall per evitar mostrar les fotos de nu masculí de Robert Mapplethorpe.

Altres fotògrafs han il·lustrat portades, com Diane Arbus, Francesc Jarque, Tina Modotti, Josep Renau, José Vicente Rodríguez, etc. En matèria fotogràfica, tant de portades com de col·laboradors –Juan Vergara–, hem sigut pioners en la difusió de la imatge fotogràfica a València.

L'obra de tres pioners del disseny gràfic

En termes de col·laboradors gràfics, cal destacar, entre altres, les portades que a través dels anys han fet Pepe Bonache, Miguel Calatayud i Ramírez Blanco. L'obra de Bonache me la va descobrir,

realment, Mila Belinchón, responsable amb Toni Picazo d'aquesta mostra del 50è aniversari de la *Cartelera Turia*. Les portades d'aquest autor van ser anteriors a la meua incorporació com a crític d'art a aquesta publicació (1977). Va fer portades notables, com la dedicada a la mostra *Els altres 75 anys de pintura valenciana*, una exposició contestatària contra l'Ajuntament de València en la Transició democràtica.

Notable, sense cap dubte, va ser la labor de l'il·lustrador Miguel Calatayud, el treball del qual durant més d'una dècada fent portades i historietes de fi d'any han donat per a un llibre excel·lent editat per Media Vaca (2014). Calatayud incorpora a la *Cartelera Turia* recursos com la fotografia, la il·lustració i la línia clara del còmic valencià de fi de segle, en el qual aquest artista és pioner i mestre.

Un capítol a part caldria dedicar a Ramírez Blanco, les portades genials del qual donen així mateix material per a un llibre que, aquest autor, meitat grafista, meitat pintor, potser no farà mai.

Ramírez Blanco és el gran renovador de la imatge plàstica de les portades de la *Cartelera Turia*. Enginy, síntesi, concepte per a cobertes d'impacte total. Primer hi ha les portades per als extres de la *Cartelera Turia* dedicats a l'Equip Crònica, Juan Gil-Albert, Joan Fuster, etc.

Excepcional consecució visual va ser la portada dedicada a l'extra de l'aniversari de la República espanyola, en què es va enginyar el recurs d'evocar la bandera tricolor republicana fent adherir cada mil números, més o menys, un trosset de tela de cada color de la bandera. I què s'ha de dir d'aquell extra sobre el barri del Carme que situava un personatge anònim enmig d'un plànol urbà de la ciutat?

Tota una pensada va ser, així mateix, aquell dibuix d'un guàrdia civil de perfil per a evocar un llibre de José Gandía Casimiro.

Alguna cosa similar podríem dir dels 100 anys de Luis Buñuel, amb un ull inquietant que observava el lector sota la titlla de la ñ del cognom de Buñuel. I l'anunci d'una suposada Turiaspirina indicada contra el dolor de València.

Són moltes les troballes d'aquest dissenyador gràfic mestre dels recursos d'impremta, capaç de fer un catàleg a dues tintes dedicat a Miguel Hernández o desenes de portades de la *Cartelera Turia* d'exceptional impacte visual.

Altres mirades, altres autors

La *Cartelera Turia*, en mig segle de vida, ha tingut altres col·laboradors gràfics que, des del còmic (Nel Gimeno, Víctor Lahuerta, Paco Roca, Sento Llobell), la il·lustració (Ortifus), el dibuix (Joan Verdú), el fotomuntatge (Rafa Gassent) i el disseny (Unión Gráfica), han generat una imatge diferenciada de la resta de la publicacions setmanals o mensuals amb les quals ha conviscut i ha competit durant mig segle.

Per citar tan sols unes portades polítiques ben reeixides, calia nominar les que va il·lustrar Arroyo sobre *Diferentes tipos de bigotes* (1977), dedicada al franquisme; el gravat d'Estampa Popular sobre temes valencians (1988) o el d'Ortifus dedicat a un ambigu Francesc Camps (2011).

Qualsevol que pose mà a l'hemeroteca i compare les cobertes originals de la *Cartelera Turia* amb revistes com *Valencia Semanal*, *Dos y Dos*, *Saó*, etc., sabrà de què estem parlant.

Ni tan sols revistes de cultura com *Batlia*, de molt acurat disseny interior de Manuel Boix i Josep Palàcios, o la revista especialitzada *Debats*, amb disseny de Paco Bascuñán, han aconseguit portades com les de la *Cartelera Turia*.

No citem ja les cartelleres *Bayari*, *Qué y Dónde* i la *Guía de Valencia*, perquè perdríem el temps en la comparació. Al seu costat, ben poca cosa.

Una cartellera de cinema i espectacles i, per extensió, de la cultura d'una ciutat no seria mítica per a diverses generacions només pel contingut heterodox, crític i renovador dels seus articles d'art, cinema, literatura, música, teatre, etc., si no haguera tingut cada setmana, en diverses èpoques, aportacions estètiques peculiars en les seues portades, on, en temps històrics, va incloure originals d'Estampa Popular de València.

Del tema, n'hi ha, sense cap dubte, per a un assaig més ampli i detallat que aquestes pàgines divulgadores d'una història gràfica plena d'autors i consecucions visuals per a una publicació de grans idees i petit format.

Grans, en aquest cas, són les troballes estètiques, com aquella portada de Joan Verdú sobre l'exposició *Recién pintado*, exemple de creativitat d'un pintor, il·lustrador i articulista d'enginy.

Hi ha temes de sobra per a seguir parlant de les col·laboracions gràfiques de la *Cartelera Turia* durant mig segle que, en un exemple de risc empresarial, ha arribat a canviar a voltes fins la tipografia de la capçalera de la publicació i ha aglutinat diverses vegades mestres del disseny com Artur Ballester, Josep Renau i Xavier Mariscal.

Des de la meua perspectiva de col·laborador de temes artístics de la publicació durant diverses dècades i responsable d'algunes portades d'artistes –recorde amb fruïció una portada amb un retrat del pintor clàssic Antonio Muñoz Degraín o una pintura mediterrània de Joaquim Sorolla–, i contraportades dedicades al patrimoni arquitectònic d'aquesta ciutat, he de dir que els diferents directors de la *Cartelera Turia* han encertat a aplegar diversos creadors del disseny com a portadistes d'aquest setmanari.

En un País Valencià on hem tingut una tradició de dissenyadors gràfics del nivell d'Artur Ballester, Luis Dubón, José Espert, Rafael Raga, Josep Renau, Ruano Llopis, etc., haver aconseguit al final del segle vint aglutinar –per posar-ne només uns exemples– col·laboracions de dissenyadors contemporanis com Pepe Bonache, Miguel Calatayud i Ramírez Blanco, és ja un privilegi que poques publicacions poden ostentar.

Els historiadors del periodisme crec que ens donaran la raó algun dia. Almenys en imatge, ningú no pot competir al País Valencià amb les consecucions de les portades de la *Cartelera Turia*.

València-Mèxic, maig de 2014

Manuel García

Crear imagen, hacer historia. Breve recorrido por las portadas de la *Cartelera Turia*

Hacer balance de las portadas de *Cartelera Turia* desde su origen hace medio siglo hasta nuestros días no es tarea fácil, pues las imágenes creadas por diversos artistas y profesionales del diseño gráfico para este semanario de cultura y espectáculos de la capital valenciana han sido lo suficientemente creativas y heterodoxas como para hablar de una estética común de sus cubiertas.

El nexo de unión sería el tamaño de la publicación, la temática del periódico y la libertad total que tuvieron los colaboradores gráficos para realizar las portadas de esta revista.

El primer dato a señalar en esta historia sería el perfil del primer número, definido por la cabecera de la publicación, el recurso fotográfico referido a las Torres de Quart y las características tipográficas de una sencilla guía de cine que por entonces apenas tenía competencia en esta ciudad.

Desde entonces hasta hoy han transcurrido muchas historias, diversos directores –Salvador Chanzá, Pilar Izquierdo, José Vana-clocha y Vicente Vergara–, y tantos colaboradores que resulta difícil definir la mejor etapa de este semanario.

Hacer balance de la estética de la *Cartelera Turia* desde su primer número, hace medio siglo, con una sobria portada a dos

tintas, a la reciente portada del 50 aniversario, con una propuesta, asimismo a dos tintas, con un logo dinámico y festivo para una publicación que sonrío a la vida a la manera de Groucho Marx resulta, insistimos, complejo.

El vínculo periodístico de la publicación como semanario informativo de espectáculos ha hecho que la *Cartelera Turia* publicara todo tipo de portadas. Unas, preferentemente dedicadas al cine y, otras muchas, referidas a la actualidad artística, musical, teatral, etc.

Conseguir una buena imagen de la revista ha sido, sin lugar a dudas, uno de los retos de los diversos directores y una de las apuestas de los varios colaboradores gráficos a los que se sumaron, en diversas ocasiones, propuestas de obras de arte que cumplieron su papel.

Hacer notorio un periódico tamaño bolsillo compitiendo con tantas publicaciones surgidas, por poner un ejemplo, desde la Transición a nuestros días, fue otro de los retos que los diversos colaboradores gráficos fueron, semana a semana, resolviendo.

En fin, señalar algunos logros gráficos en diversas portadas, entre más de dos mil seiscientas y pico revistas publicadas en medio siglo, sería el objeto de este texto iniciado, por cierto, a orillas del Mediterráneo y finalizado en el Valle de Anáhuac, a la sombra del Ajusco y bajo las primeras lluvias torrenciales del trópico azteca, y algún temblor de esta primavera.

Artistas para una cartelera

El diseño de las portadas de la *Cartelera Turia* se hizo indistintamente por diseñadores gráficos, dibujantes, pintores, así como por encargos a artistas o propuestas desde el colaborador de arte

que, según la actualidad, sugería motivos plásticos para dicha publicación.

Esta pluralidad de propuestas hizo posible que desde hace varias décadas a nuestros días firmaran portadas de la *Cartelera Turia* una serie de artistas como Pepe Bonache, Miguel Calatayud, García Puche, Rafa Gassent, Víctor Lahuerta, Daniel Torres, Orti-fus, Ramírez Blanco, Paco Roca, Unión Gráfica, Joan Verdú, José García Poveda, Lina Vila, etc.

Si a todas esas aportaciones se suman la reproducción en portada de obras de arte de artistas valencianos como Andreu Alfaro, Rafael Armengol, Manuela Ballester, Arturo Ballester, Manuel Boix, Carmen Calvo, Javier Calvo, Joan Cardells, Victoria Civera, Artur Heras, Manuel Hernández Mompó, José Irazzo Almonacid, Francesc Jarque, Xavier Mariscal, Rafael Martí Quinto, Joaquim Michavila, Miquel Navarro, Ramírez Blanco, Josep Renau, Jordi Teixidor, Joan Antoni Toledo, Manolo Valdés, Joan Verdú, etc., podríamos afirmar que esta publicación estuvo siempre atenta al quehacer artístico creativo de la capital valenciana.

Pero esa lista de artistas sería una somera síntesis del discurso plástico de la publicación si no citáramos, asimismo, a artistas internacionales cuya obra ilustró, en un momento dado, la *Cartelera Turia*. Este sería el caso de artistas como Eduardo Arroyo, Ramón Gaya, Julio González, John Heartfield, Raúl Martínez, Joan Miró, Robert Mapplethorpe, Giangiacomo Spadari, Antoni Tàpies, Juan Uslé, etc. En unos casos eran reproducciones de las obras de los artistas y, en otros, obras de encargo para la publicación.

De todos los artistas citados cabría mencionar el hecho emblemático de un par de portadas del fotógrafo norteamericano Robert Mapplethorpe que ilustraron la primera muestra personal en

la Galería Charpa (1986) y la última muestra institucional en la Sala Parpalló (1999).

En el primer caso se reproducía la obra *Man in Polyester Suit* (1980). En el segundo caso se reproducía la obra *Cock & Gun* (1982). En la primera portada se evocaba, en un plano medio, a un hombre de color elegantemente vestido con un traje gris y la bragueta abierta mostrando, flácido, un pene de grandes dimensiones. En la segunda portada se reproducía, asimismo en un plano medio, otro hombre de color, con el pene erecto a la altura de un amenazante revólver.

Las reacciones fueron diversas y el impacto visual de la cartelera fue distinto. A la Galería Charpa le sirvió de apoyo al espacio recién creado en la escena artística local. A la Sala Parpalló, de la Diputación de Valencia, le generó ciertos problemas de imagen. En un caso se trataba de la promoción del fotógrafo norteamericano que había descubierto el galerista Fernando Vijande, de Madrid, y que facilitaba esa muestra a una joven galería de arte valenciana. En otro caso era la apuesta del crítico de arte y director de la Sala Parpalló por un fotógrafo de moda y transgresor de la fotografía al uso, desde una institución gobernada por la derecha local, que obligó al director del espacio a anunciar en la entrada de la sala que las fotos “podían herir la sensibilidad de los espectadores”. En ambas ocasiones, en algún comercio local se vendía la *Cartelera Turia* hacia abajo evitando mostrar las fotos de desnudo masculino de Robert Mapplethorpe.

Otros fotógrafos ilustraron portadas, como Diane Arbus, Francesc Jarque, Tina Modotti, Josep Renau, José Vicente Rodríguez, etc. En materia fotográfica, tanto de portadas como de colaboradores –Juan Vergara–, fuimos pioneros en la difusión de la imagen fotográfica en Valencia.

La obra de tres pioneros del diseño gráfico

En términos de colaboradores gráficos hay que destacar, entre otras, las portadas que a través de los años hicieron Pepe Bonache, Miguel Calatayud y Ramírez Blanco. La obra de Bonache me la descubrió, realmente, Mila Belinchón, responsable con Toni Picazo de esta muestra del 50 aniversario de la *Cartelera Turia*. Las portadas de este autor fueron anteriores a mi incorporación como crítico de arte a esta publicación (1977). Hizo portadas notables, como la dedicada a la muestra *Els altres 75 anys de pintura valenciana*, una exposición contestataria contra el Ayuntamiento de Valencia durante la Transición democrática.

Notable, sin lugar a dudas, fue la labor del ilustrador Miguel Calatayud, cuyo trabajo durante más de una década haciendo portadas e historietas de fin de año ha dado para un libro excelente editado por Media Vaca (2014). Calatayud incorpora a la *Cartelera Turia* recursos como la fotografía, la ilustración y la línea clara del cómic valenciano de fin de siglo, en el que este artista es pionero y maestro.

Un capítulo aparte habría que dedicar a Ramírez Blanco, cuyas portadas geniales dan asimismo para un libro que, este autor, mitad grafista, mitad pintor, quizás nunca hará.

Ramírez Blanco es el gran renovador de la imagen plástica de las portadas de la *Cartelera Turia*. Ingenio, síntesis, concepto para cubiertas de impacto total. Primero están las portadas para los extras de la *Cartelera Turia* dedicados al Equipo Crónica, Juan Gil-Albert, Joan Fuster, etc.

De excepcional logro visual fue la portada dedicada al extra del aniversario de la República española, ingeniándose el recurso de evocar la bandera tricolor republicana haciendo pegar cada

mil números, más o menos, un trocito de tela de cada color de la bandera. ¿Qué decir de aquel extra sobre el Barrio del Carmen situando a un personaje anónimo en medio de un plano urbano de la ciudad? Ocurrente fue asimismo aquel dibujo de un guardia civil de perfil para evocar un libro de José Gandía Casimiro.

Algo similar podríamos decir de los 100 años de Luis Buñuel, con un ojo inquietante que observaba al lector bajo la tilde de la eñe del apellido de Buñuel. Y el anuncio de una supuesta Turiaspirina indicada contra el dolor de Valencia.

Son muchos los hallazgos de este diseñador gráfico maestro de los recursos de imprenta, capaz de hacer un catálogo a dos tintas dedicado a Miguel Hernández o decenas de portadas de la *Cartelera Turia* de excepcional impacto visual.

Otras miradas, otros autores

La *Cartelera Turia*, en medio siglo de vida, tuvo otros colaboradores gráficos que desde el cómic (Nel Gimeno, Víctor Lahuerta, Paco Roca, Sento Llobell), la ilustración (Ortifus), el dibujo (Joan Verdú), el fotomontaje (Rafa Gassent) y el diseño (Unión Gráfica), etc, generaron una imagen diferenciada del resto de las publicaciones semanales o mensuales con los que convivió y compitió durante medio siglo.

Por citar tan solo unas portadas políticas bien logradas, había que nominar las que ilustró Arroyo sobre *Diferentes tipos de bigotes* (1977), dedicada al franquismo; el grabado de Estampa Popular dedicado a temas valencianos (1988) o el de Ortifus dedicado a un ambiguo Francisco Camps (2011).

Cualquiera que eche mano de la hemeroteca y compare las

cubiertas originales de la *Cartelera Turia* con revistas como *Valencia Semanal*, *Dos y Dos*, *Saó*, etc., sabrá de lo que estamos hablando.

Ni siquiera revistas de cultura como *Batlía*, de muy cuidado diseño interior de Manuel Boix y Josep Palàcios, o la revista especializada *Debats*, con diseño de Paco Bascuñán, lograron portadas como las de la *Cartelera Turia*.

No citamos siquiera las carteleras *Bayarri*, *Qué y Dónde* y la *Guía de Valencia*, porque perderíamos el tiempo en la comparación. No hay color.

Una cartelera de cine y espectáculos y, por extensión, de la cultura de un ciudad no sería mítica para varias generaciones solo por el contenido heterodoxo, crítico y renovador de sus artículos de arte, cine, literatura, música, teatro, etc., si no hubiera tenido cada semana, en diversas épocas, aportaciones estéticas peculiares en sus portadas donde, en tiempos históricos, incluyó originales de la Estampa Popular de Valencia.

El tema da, sin lugar a dudas, para un ensayo más amplio y detallado que estas páginas divulgadoras de una historia gráfica llena de autores y logros visuales para una publicación de grandes ideas y pequeño formato.

Grandes, en este caso, son los hallazgos estéticos, como aquella portada de Joan Verdú sobre la exposición *Recién pintado*, ejemplo de creatividad de un pintor, ilustrador y articulista de ingenio.

Hay temas de sobra para seguir hablando de las colaboraciones gráficas de la *Cartelera Turia* durante medio siglo que, en un ejemplo de riesgo empresarial, llegó a cambiar a veces hasta la tipografía de la cabecera de la publicación, aglutinando, en diversas ocasiones, a maestros del diseño como Arturo Ballester, Josep Renau y Xavier Mariscal.

Desde mi perspectiva de colaborador de temas artísticos de la publicación durante varias décadas y responsable de algunas portadas de artistas –recuerdo con fruición una portada con un retrato del pintor clásico Antonio Muñoz Degrain o una pintura mediterránea de Joaquín Sorolla– y contraportadas dedicadas al patrimonio arquitectónico de esta ciudad, he de decir que los diversos directores de la *Cartelera Turia* atinaron al reunir a diversos creadores del diseño como portadistas de este semanario.

En un País Valenciano donde hemos tenido una tradición de diseñadores gráficos del nivel de Arturo Ballester, Luis Dubón, José Espert, Rafael Raga, Josep Renau, Ruano Llopis, etc., haber conseguido a fines del siglo veinte aunar –por poner solo unos ejemplos– colaboraciones de diseñadores contemporáneos como Pepe Bonache, Miguel Calatayud y Ramírez Blanco, es ya un privilegio que pocas publicaciones pueden ostentar.

Los historiadores del periodismo, creo que nos darán la razón algún día. Al menos en imagen, nadie puede competir, en el País Valenciano, con los logros de las portadas de la *Cartelera Turia*.

Valencia-México, mayo de 2014

Manuel García

50 anys en cartellera. La Turia, 1964-2014

Centre Cultural La Nau de la Universitat de València
De 3 de juliol de 2014 a 31 d'agost de 2014

Rector de la Universitat de València

Esteban Morcillo Sánchez

Vicerector de Cultura i Igualtat

Antonio Ariño Villaroya

Proposta

Cartellera Turia

Organitza i produeix

Universitat de València – Vicerektorat de Cultura i Igualtat

EXPOSICIÓ

Responsables del projecte

Mila Belinchón Belinchón

Antonia Picazo Serna

Coordinació general

Norberto Piqueras Sánchez

Equip tècnic-administratiu

Manuel Martínez Tórtola

Raquel Moret Alfonso

Soledad Sánchez Puértolas

Comunicació

Magdalena Ruiz Brox

Difusió

Antoni Esteve Blay

Disseny

Pepe Beltrán

Producció Audiovisual

La Turia, 2014

Pepa L. Poquet

Alexandre García Saurí

Carlos Ortiz

Transport

Art i Clar

Assegurances

Mapfre

Equip muntatge

Santi Andrés Laguna

Francisco Burguera Pérez

Álvaro David García

Pedro Herráiz Merino

Enmarcat

Galería 4

Estampació digital

Paco Mora

Visites guiades

Voluntaris Culturals de la Universitat de València

Pilar Pérez Pacheco

Assistència en sala

Med AGC Servicios, SL

Artistes

Rafael Armengol, Eduardo Arroyo, Dídac Ballester, Manuel Boix,

Pepe Bonache, Paula Bonet, Bru Soler, Miguel Calatayud,

Rafael Calduch, Carmen Calvo, Javier Calvo, Joan Cardells,

Victoria Civera, Victoria Contreras, Paco de la Torre, Maribel Domènech,

Cristina Durán i Miguel Ángel Giner, El Roto, Mavi Escamilla, Juan Genovés,

Manel Gimeno, Pepe Gimeno, Julio Giner, Cuqui Guillén, Artur Heras,

Hyuro, Víctor Lahuerta, Sento Llobell, Mariscal, Rafael Martí Quinto,

MacDiego, Antoni Miró, José María Molina Ciges, Mau Monleón,

Óscar Mora, José Morea, Miquel Navarro, Pepa L. Poquet, Ortifus,

Rafael Ramírez Blanco, Ibán Ramón, Paco Roca, Manuel Sáez, Bia Santos,

Señor Cifrián, Jordi Teixidor, Daniel Torres, Rosa Torres, Juan Uslé,

Javier Velasco, Joan Verdú, Lina Vila

Agraïments

Paco Verdejo

Estibaliz Ramos

Eva Marqués

CATÀLEG

Edita

Universitat de València

Coordinació de l'edició

Mila Belinchón

Antonia Picazo

Norberto Piqueras

Textos

Mila Belinchón Belinchón

Manuel García García

Antonia Picazo Serna

Vicente Vergara Deltoro

Disseny

Antoni Domènch

Imatges

Eduardo Alapont

Traduccions i correccions

Servei de Política Lingüística de la Universitat de València

Impressió

La Imprenta CG

Dipòsit legal:

ISBN: 978-84-370-9466-3

© De les imatges: els artistes

© Dels textos: els autors

© D'aquesta edició: Universitat de València

